

Kierunek: **Informatyka Stosowana (IST)**
Specjalność: **Zastosowania Specjalistycznych Technologii Informatycznych**

PRACA DYPLOMOWA
MAGISTERSKA

**Opracowanie algorytmu generacji
grafu DSP do rozwiązania problemu
syntezy dźwięku**

**Automated generation of signal
processing graphs for sound synthesis**

Mateusz Bączek

Opiekun pracy
dr inż. Maciej Hojda

Słowa kluczowe: synteza, dźwięk, graf, optymalizacja



Tekst zawarty w niniejszym szablonie jest udostępniany na licencji Creative Commons: *Uznanie autorstwa – Użycie niekomercyjne – Na tych samych warunkach, 3.0 Polska*, Wrocław 2023.

Oznacza to, że wszystkie przekazane treści można kopiować i wykorzystywać do celów niekomercyjnych, a także tworzyć na ich podstawie utwory zależne pod warunkiem podania autora i nazwy licencjodawcy oraz udzielania na utwory zależne takiej samej licencji. Tekst licencji jest dostępny pod adresem: <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/3.0/pl/>.

Licencja nie dotyczy latexowego kodu szablonu. Sam szablon (tj. zbiór przygotowanych komend formatujących dokument) można wykorzystywać bez wzmiankowania o jego autorze. Dlatego podczas redakcji pracy dyplomowej niniejszą stronę można usunąć.

Streszczenie

Praca prezentuje metodę automatycznej konstrukcji grafu przetwarzania sygnałów dźwiękowych, które wykonują syntezę zadanego przez użytkownika dźwięku. Wytworzony w ramach pracy algorytm może zostać wykorzystany jako narzędzie w pracy inżynierów dźwięku, podczas tworzenia nowych instrumentów elektronicznych lub efektów specjalnych. W przeciwieństwie do technik wykorzystujących sieci neuronowe jako narzędzia syntezy, wynikiem działania algorytmu wytworzonego w ramach pracy jest zrozumiały dla człowieka graf przetwarzania sygnałów, przypominający konwencjonalne konfiguracje syntezy dźwięku wykorzystywane w programach do pracy nad dźwiękiem.

Słowa kluczowe: synteza, dźwięk, graf, optymalizacja

Abstract

TODO!

Keywords: synthesis, sound, audio, graph, optimisation

Spis treści

1. Wstęp	9
1.1. Wprowadzenie	9
1.2. Cel pracy	11
1.2.1. Generowanie grafu przetwarzania sygnałów	12
1.2.2. Funkcja celu oceniająca podobieństwo barwy dźwięku	13
1.2.3. Problem optymalizacyjny	13
1.3. Zakres pracy, plan badań	14
1.3.1. Metody generowania grafu przetwarzania sygnałów oraz późniejsza modyfikacja grafu	14
1.3.2. Dobór funkcji błędu – różnica między wygenerowanym a docelowym sygnałem dźwiękowym	14
1.4. Struktura i zawartość pracy	14
2. Graf przetwarzania sygnałów	16
2.1. Podstawy syntezy dźwięku w synteзаторach modułowych	16
2.2. Wymagania	17
2.2.1. Węzły DSP	17
2.2.2. Połączenia między węzłami – modulacja parametrów węzłów	19
2.2.3. Graf przetwarzania sygnałów	20
2.2.4. Automatyzacja pracy ze środowiskiem eksperymentowym za pośrednictwem języka Python	20
2.3. Opis zaimplementowanego środowiska eksperymentowego	20
2.3.1. Przykłady użycia	20
2.3.2. Detale techniczne	21
3. Funkcja celu – porównanie barwy dźwięku	23
3.1. Porównanie barwy dźwięku w literaturze	23
3.1.1. Systematyzacja metod z literatury	24
4. Optymalizacja struktury grafu DSP oraz jego parametrów	25
5. Analiza wyników, możliwe drogi dalszego rozwoju	26
Literatura	27
A. Instrukcja wdrożeniowa	29
B. Opis załączonej płyty CD/DVD	30

Spis rysunków

1.1.	Zapis nutowy utworu <i>Opus One</i> , wygenerowany przez komputer <i>Lamus</i>	10
1.2.	Przykładowy spektrogram wygenerowany przez algorytm <i>Stable Riffusion</i> dla danych wejściowych funk bassline with a jazzy saxophone solo.	10
1.3.	Synteza <i>Mother 32</i> firmy <i>Moog</i> , po prawej stronie widoczny jest <i>patch bay</i> z podłączonymi przewodami, które zmieniają konfigurację połączeń między układami generującymi i przetwarzającymi sygnał dźwiękowy.	11
1.4.	Zbiór parametrów konfiguracyjnych przykładowy syntezy dźwięku w programie <i>Ableton</i>	12
1.5.	Diagram blokowy pojedynczego głosu w syntezy <i>Minilogue xd</i> firmy <i>Korg</i> [15].	13
2.1.	Przykładowy układ modułów w standardzie <i>Eurorack</i> [1]. W prawym dolnym rogu widoczne połączenia modułujące między modułami.	16
2.2.	Przykładowy układ węzłów DSP w zaimplementowanym środowisku eksperymentowym. Układ wykonuje syntezę subtraktywną z modulowaną wartością częstotliwości granicznej filtra niskoprzepustowego oraz dodaje efekt pogłosu (<i>reverb</i>) [10].	17
2.3.	Węzeł DSP w zaimplementowanym środowisku eksperymentowym, generujący falę sinusoidalną z możliwością modulacji fazy.	18
2.4.	Moduł syntezy <i>Mutable Instruments Elements</i> , umożliwiający ręczne ustawianie oraz modulację parametrów. Moduł wykonuje syntezę typu <i>physical modeling</i> [16].	18
2.5.	Przykładowa modulacja parametru <code>input_modulation</code> za pomocą sygnału sinusoidalnego, charakterystyczna dla syntezy typu FM [22].	19
2.6.	Spektrogram oraz wykres sygnału wygenerowanego za pomocą układu z rysunku 2.5. Widoczne dodatkowe składowe harmoniczne wpływające na barwę dźwięku. . . .	19
2.7.	Spektrogram oraz wykres sygnału wygenerowanego przez układ z rysunku 2.5 po usunięciu połączenia modułującego fazę oscylatora #2. Widoczna tylko jedna składowa harmoniczna: częstotliwość podstawowa.	19
2.8.	Wynik wykonania kodu przedstawionego w listingu 2.2 w środowisku <i>Jupyter Notebook</i> , wizualizacja utworzonego grafu.	21
3.1.	Przykład trzech próbek dźwięku, które dla słuchacza brzmią identycznie, mimo znacznych różnic w kształcie fali. Źródło obrazka: [11].	23

Spis tabel

Spis listingów

2.1. Implementacja węzła SineOscillator.	18
2.2. Utworzenie prostego grafu generującego sygnał sinusoidalny.	20
2.3. Typ danych zwracanych przez środowisko eksperymentalne.	21

Skróty

- DAW** (ang. *Digital Audio Workstation*) – oprogramowanie dostępne na komputery osobiste, służące do komponowania utworów muzycznych.
- STFT** (ang. *Short-time Fourier Transform*) – wariant transformaty Fouriera, wykonujący transformację na ruchomym oknie przesuwanym wzdłuż analizowanego sygnału. **STFT** pozwala na zwiększenie dokładności transformaty dla sygnałów o dużej zmienności w czasie. W kontekście syntezy audio, **STFT** zwiększa dokładność z jaką rejestrowane są transjenty, czyli dynamiczne zmiany charakterystyki barwy dźwięku w czasie.
- CV** (ang. *Control Voltage*) – Sygnał sterujący parametrami syntezy dźwięku, standardowo wykorzystywanych w synteзаторach modułowych (przykładowo w standardzie *EuroRack*). Sygnał **CV** wykorzystuje się do przekazywania sygnałów kontrolnych między modułami.
- VCO** (ang. *Voltage Controlled Oscillator*) – komponent elektroniczny generujący sygnał dźwiękowy. Parametry generowanego sygnału sterowane są za pomocą napięcia kontrolnego (**CV**).
- VCF** (ang. *Voltage Controlled Filter*) – komponent elektroniczny wykonujący filtrację dźwięku w domenie częstotliwości. Parametry filtru sterowane są za pomocą napięcia kontrolnego (**CV**).

Rozdział 1

Wstęp

1.1. Wprowadzenie

Rozpowszechnione algorytmy sztucznej inteligencji wspomagające pracę inżynierów dźwięku można podzielić na trzy główne kategorie [9] :

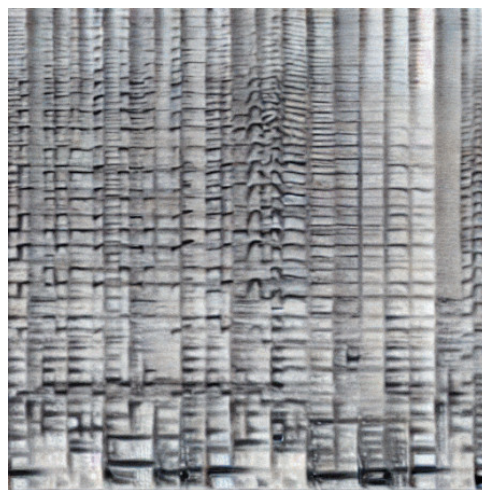
1. algorytmy generujące symboliczny zapis muzyki (nuty lub dane MIDI) (1.1), [31],
2. algorytmy generujące gotowy plik audio (1.2).
3. algorytmy symulujące brzemienie instrumentów muzycznych za pomocą sieci neuronowych [12].

Pierwsza grupa algorytmów znana jest już od lat 80, gdyż zagadnienie generowania zapisu symbolicznego wymaga mniej mocy obliczeniowej niż wytworzenie pełnego pliku audio. Powszechnie wykorzystywana jest w nich teoria muzyki, pozwalająca określić matematyczne relacje występujące w rytmach, melodiach i progresjach akordów. Wiedza dotycząca teorii muzyki pozwala na wyznaczenie możliwej przestrzeni stanów, w której generowana jest kompozycja, natomiast modele matematyczne takie jak łańcuchy Markowa służą za mechanizmy decyzyjne, które „nawigują” w przestrzeni stanów.

Iamus
Opus #1

Rys. 1.1: Zapis nutowy utworu *Opus One*, wygenerowany przez komputer *Lamus*.

Druga grupa algorytmów, generująca pliki audio, rozwija się na bazie nowych możliwości, które zapewniają algorytmy wywodzące się ze *Stable Diffusion* [25]. Najnowsze modele generujące pliki audio zgodne z opisem tekstowym (przykładowo „smutny jazz” bądź „muzyka taneczna w stylu Depeche Mode”) szkolone są w taki sam sposób jak algorytmy stable diffusion. Jednakże zamiast na obrazach artystów, modele takie jak *Stable Riffusion* [14] uczą się na spektrogramach, które następnie są w stanie wygenerować (1.2). Po wygenerowaniu spektrogramu przez model, jest on konwertowany do pliku audio za pomocą odwrotnej transformaty Fouriera.



Rys. 1.2: Przykładowy spektrogram wygenerowany przez algorytm *Stable Riffusion* dla danych wejściowych funk bassline with a jazzy saxophone solo.

Obie metody opisane w rozdziale 1.1 można porównać pod względem ich przydatności dla użytkownika końcowego, czyli osoby zajmującej się produkcją nagrań muzycznych. Metoda pierwsza, generowanie zapisu symbolicznego, może wydawać się mniej zaawansowana niż generowanie całych plików dźwiękowych. Jednakże, z perspektywy użytkownika, zapis symbo-

liczny jest bardziej praktyczny, ponieważ możliwe jest zaimportowanie go do programu DAW i późniejsza modyfikacja zapisu nutowego. Obecnie dostępne modele generujące pełne nagrania z muzyką nie umożliwiają szczegółowego edytowania parametrów wygenerowanego dźwięku, ponieważ operują bardzo wysokopoziomowo – syntezują muzykę na podstawie opisu słownego.

Podsumowując, wykorzystanie wygenerowanego przez komputer zapisu nutowego jest proste, ze względu na symboliczną naturę zapisu. Wykorzystanie wygenerowanego przez komputer **dźwięku** jest ograniczone ze względu na fakt, że do generowania złożonych sygnałów dźwiękowych wykorzystywane są techniki takie jak głębokie sieci neuronowe, w których utrudniona jest dokładna kontrola nad konkretnymi parametrami funkcjonowania sieci.

Niniejsza praca sugeruje nową metodę podejścia do problemu generowania sygnałów dźwiękowych, którego nie da się zaklasyfikować do żadnej z dwóch wyżej wymienionych (1.1) głównych dziedzin komputerowej kompozycji muzycznej. Wynik pracy algorytmu implementowanego w ramach pracy magisterskiej jest **gotowym elektronicznym instrumentem muzycznym**, który może być wykorzystany w programie do komponowania muzyki. Algorytm nie generuje bezpośrednio sygnału dźwiękowego, lecz tworzy graf przetwarzania sygnałów, który jest zrozumiały dla użytkownika i **pozwala na precyzyjne dostosowanie parametrów syntezy**. Tego typu proces generowania grafów przetwarzania sygnałów dźwiękowych może być porównany z procesem projektowania instrumentu muzycznego.

Modyfikowanie grafu przetwarzania sygnału jest techniką często wykorzystywaną w muzyce elektronicznej, do tworzenia dźwięków o interesującej barwie bądź dynamice. Syntezatory dźwięku dostępne na rynku często wyposażone są w *patch bay*, pozwalający na modyfikowanie grafu przepływu sygnałów wewnątrz syntezatora, bądź połączenie go z zewnętrznym sprzętem muzycznym bądź elektronicznym (1.3).



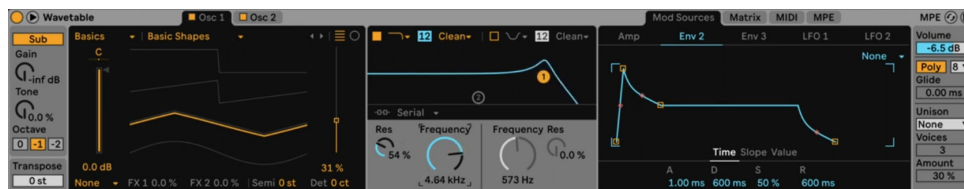
Rys. 1.3: Syntezator *Mother 32* firmy *Moog*, po prawej stronie widoczny jest *patch bay* z podłączonymi przewodami, które zmieniają konfigurację połączeń między układami generującymi i przetwarzającymi sygnał dźwiękowy.

1.2. Cel pracy

Celem pracy jest zbadanie, czy algorytmy optymalizacyjne są w stanie wytworzyć graf przetwarzania sygnałów audio, który wykona syntezę próbki dźwięku zadanej przez użytkownika. Problem poruszany w pracy można zakwalifikować do grupy zagadnień związanych z pojęciami

computer-aided design oraz generative artificial intelligence, zastosowanymi w dziedzinie inżynierii dźwięku. Docelowo zaimplementowany algorytm będzie automatyzował pracę inżyniera dźwięku, tworząc i konfiguruje grafy przetwarzania sygnałów dźwiękowych, dostępne w programach typu *digital audio workstation* 1.4. Badania obejmują dwa zagadnienia:

1. metody generowania grafu przetwarzania sygnałów oraz późniejszej modyfikacji grafu – jego struktury oraz parametrów,
2. dobór funkcji celu, na podstawie której algorytm optymalizujący będzie modyfikował graf przetwarzania sygnałów.



Rys. 1.4: Zbiór parametrów konfiguracyjnych przykładowy syntezator dźwięku w programie *Ableton*

1.2.1. Generowanie grafu przetwarzania sygnałów

Pierwsze zagadnienie sprowadza się do przetestowania szeregu algorytmów pozwalających na wygenerowanie grafu przetwarzania sygnałów DSP oraz ich modyfikację. Przykładem modyfikacji grafu może być wprowadzanie w nim losowych zmian lub krzyżowanie dwóch grafów DSP w przypadku wykorzystania algorytmu genetycznego. Graf przetwarzania sygnałów można opisać jako zbiór połączonych węzłów generujących i przetwarzających sygnał dźwiękowy. Każdy węzeł można opisać poprzez:

1. zbiór wejść,
2. zbiór wyjść,
3. operację matematyczną, wykonywaną na sygnale.

Pełny graf przetwarzania można opisać za pomocą zbioru węzłów oraz macierzy połączeń między węzłami:

N - liczba węzłów,

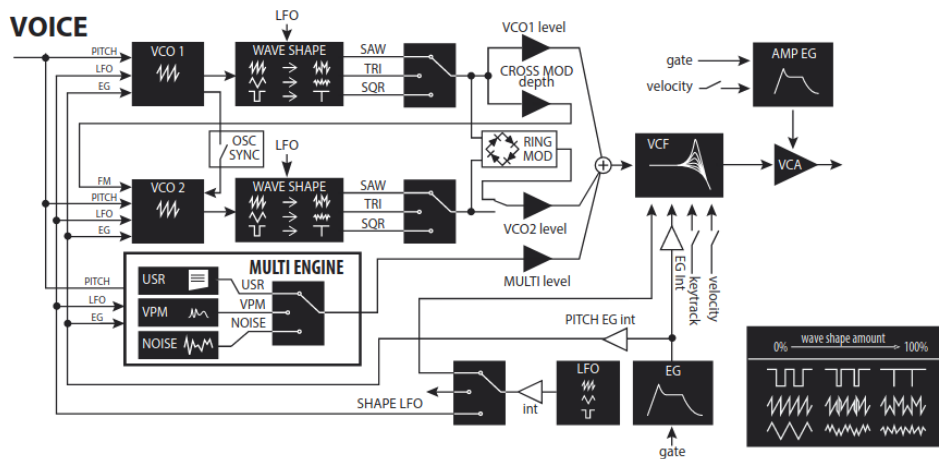
$i_j = [p_1, p_2, \dots, p_n]$ - Zbiór wejść (*inputs*) j -go węzła,

$o_j = [p_1, p_2, \dots, p_n]$ - Zbiór wyjść (*outputs*) j -go węzła,

$f_i(x)$ - operacja wykonywana na sygnale przez i -ty węzeł.

$C = [\{o_{(j,k)}, i_{(l,m)}\}, \dots]$ - zbiór połączeń między węzłami, opisujący, które k -te wyjście j -go węzła podłączone jest do którego m -go wejścia l -go węzła.

Nie wszystkie wejścia w grafie muszą być podłączone do któregoś z wyjść. Wejście, które nie zostało nigdzie podłączone przyjmuje jako wartość parametr liczbowy optymalizowany później w funkcji celu 1.1. W przypadku schematu 1.5 takimi „wolnymi” wejściami są przykładowo sygnał określający częstotliwość odcięcia filtra sygnału lub parametry określające parametry generatora obwiedni (*EG*).



Rys. 1.5: Diagram blokowy pojedynczego głosu w syntezatorze *Minilogue xd* firmy Korg [15].

Dla powszechnie wykorzystywanego w analogowych syntezatorach subtraktywnych schematu przetwarzania sygnałów (1.5) można wyróżnić przykładowe węzły:

Oscylator (VCO):

1. Wejścia:
 - częstotliwość,
 - kształt fali.
2. Wyjścia:
 - wygenerowany sygnał.

Filtr (VCF):

1. Wejścia:
 - częstotliwość odcięcia,
 - rezonans.
2. Wyjścia:
 - przefiltrowany sygnał.

1.2.2. Funkcja celu oceniająca podobieństwo barwy dźwięku

Drugie zagadnienie obejmuje przetestowanie szeregu algorytmów, które można wykorzystać jako funkcję celu, która będzie optymalizowana poprzez „dostrajanie” grafu przetwarzania sygnałów dźwiękowych.

Funkcja celu, oceniająca, jak sygnał wygenerowany (\bar{x}) przez algorytm jest bliski sygnałowi docelowemu (x) może zostać przedstawiona w następujący sposób:

$$F(x, \bar{x}) = q \quad (1.1)$$

Gdzie q oznacza liczbę rzeczywistą, która jest tym mniejsza, im bardziej zbliżone do siebie są barwy dźwięku sygnałów x i \bar{x} , przy założeniu że oba sygnały przedstawiają dźwięk o tej samej częstotliwości podstawowej.

1.2.3. Problem optymalizacyjny

Następnie, dla danego układu N węzłów przetwarzania oraz dla macierzy połączeń C , należy rozwiązać następujący problem optymalizacji, należy rozwiązać problem maksymalizacji funkcji opisanej równaniem 1.1 dla parametrów wszystkich wejść i_j oraz o_j , które nie są połączone bezpośrednio pomiędzy węzłami.

1.3. Zakres pracy, plan badań

1.3.1. Metody generowania grafu przetwarzania sygnałów oraz późniejsza modyfikacja grafu

Głównym problemem przy generowaniu grafu przetwarzania sygnałów są ograniczenia nałożone na strukturę grafu, które należy spełnić, by graf był logicznie interpretowalny jako łańcuch przetwarzania sygnałów. Graf musi być grafem skierowanym, który nie zawiera pętli o dodatnim sprzężeniu zwrotnym (lub nie zawiera ich wcale, co można założyć dla uproszczenia problemu). Struktura grafu powinna być możliwie jak najbardziej przejrzysta dla użytkownika. Automatyczna ewolucja może dążyć w kierunku wykorzystania nadmiarowej liczby bloków przetwarzania sygnału, jeśli funkcja celu nie będzie zawierała kary za zbyt złożone grafy. Podobne prace [23] wykorzystują podejście oparte o *mixed-typed cartesian genetic programming*, które będzie punktem startowym dla pracy. Finalnie, badania dążą do wyznaczenia algorytmu o następujący właściwościach:

1. algorytm generuje grafy będące logicznie spójnymi łańcuchami przetwarzania dźwięku (skierowany, bez pętli o dodatnim sprzężeniu zwrotnym w natężeniu sygnału),
2. algorytm maksymalizuje wykorzystanie poszczególnych bloków przetwarzania w grafie, co minimalizuje finalny rozmiar grafu, czyniąc go bardziej czytelnym,
3. generowany graf posiada reprezentację umożliwiającą wykonanie krzyżowania dwóch grafów przetwarzania sygnału. Graf będący wynikiem krzyżowania nadal musi być poprawnym grafem przetwarzania sygnału.

Elementami grafu przetwarzania sygnałów są używane powszechnie w syntezie dźwięku algorytmy:

1. modulacja FM [28] [22],
2. synteza subtraktywna [22] [26],
3. algorytmy *physical modeling* [16] [22],
4. symulacja efektu pogłosu/echa [10] [27].

1.3.2. Dobór funkcji błędu – różnica między wygenerowanym a docelowym sygnałem dźwiękowym

Funkcja celu poszukiwana w ramach projektu musi określać, jak dobrze sygnał wygenerowany przez graf przetwarzania sygnałów pokrywa się z sygnałem docelowym. Porównanie sygnałów musi skupiać się na cechach sygnału, które są najbardziej słyszalne dla ludzkiego ucha. Jednocześnie funkcja nie powinna „karać” sygnałów, które są względem siebie przesunięte w fazie. Wśród algorytmów, które zostały wybrane do przetestowania w ramach projektów zawarte są:

1. algorytmy porównywania sygnałów oparte o transformatę Fouriera [17] [32],
2. techniki wykorzystywane do generowania „cyfrowych podpisów” sygnałów dźwiękowych (*sound fingerprinting*) [18],
3. algorytmy wykrywające spadek jakości dźwięku z perspektywy psychoakustycznej [19] [20].

1.4. Struktura i zawartość pracy

Praca podzielona jest na następujące części:

Środowisko eksperymentalne - graf przetwarzania sygnałów (2)

Opisuje zaimplementowane w ramach pracy środowisko eksperymentalne, pozwalające na wytwarzanie grafów przetwarzania sygnałów o dowolnej strukturze. Przedstawia zaimplementowane algorytmy syntezy i przetwarzania sygnałów dźwiękowych.

Analiza możliwych funkcji celu (3)

Porównuje funkcje z dziedziny przetwarzania sygnałów, które pozwalają określić jak podobna jest barwa dźwięku dwóch sygnałów dźwiękowych. Uzasadnia wybór funkcji celu, która została zastosowana w pracy.

Optymalizacja struktury grafu DSP oraz jego parametrów (4)

Opisuje proces badawczy, w którym narzędzia wytworzone w rozdziałach 2 oraz 3 zostały wykorzystane do automatycznego wytworzenia grafu DSP, który naśladuje barwę zadanej próbki dźwięku.

Analiza wyników, dyskusja nad skutecznością działania algorytmu oraz możliwe drogi dalszego rozwoju (5)

Rozdział podsumowuje uzyskane wyniki badań, podejmuje dyskusję nad ogólną skutecznością i przydatnością zaimplementowanego rozwiązania oraz kreśli potencjalne drogi dalszego rozwoju prac badawczych w podobnej tematyce. W czasie, gdy niniejsza praca była tworzona, zostały opublikowane badania dotyczące podobnego problemu [13], rozdział podejmuje dyskusję o różnicach w podejściu do problemu oraz potencjalnych zalet i wad każdego z podejść.

Rozdział 2

Graf przetwarzania sygnałów

Na potrzeby badań zostało zaimplementowane środowisko, pozwalające na dynamiczne tworzenie grafów przetwarzania sygnałów (2.2). W projekcie nie zostało zastosowane gotowe rozwiązanie symulujące syntezytor modułowy, takie jak Bespoke Synth [8], VCVRack [2] lub Pure Data [4], ponieważ nie udostępniały one gotowego interfejsu pozwalającego na łatwą integrację z językiem Python. Istniejące w internecie gotowe przykłady algorytmów syntezy audio pozwoliły na szybkie zaimplementowanie środowiska eksperymentowego, które posiada szeroki zbiór dostępnych algorytmów DSP oraz w przystępny sposób interfejsuje się z językiem Python, co umożliwia wykorzystanie gotowych pakietów obliczeniowych z dziedziny przetwarzania sygnałów.



Rys. 2.1: Przykładowy układ modułów w standardzie *Eurorack* [1]. W prawym dolnym rogu widoczne połączenia modułujące między modułami.

2.1. Podstawy syntezy dźwięku w syntezytorach modułowych

Proces syntezy dźwięku może zostać przedstawiony jako zbiór węzłów wykonujących syntezę lub przetwarzanie sygnału audio oraz połączeń między węzłami. Przykładowe elementy grafu:

1. Węzły:

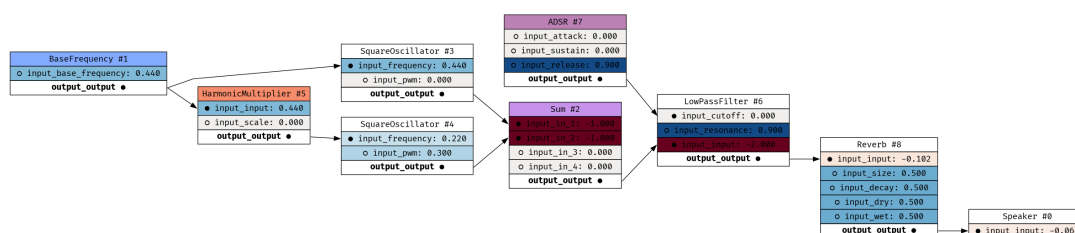
1. generujące sygnał:

- synteza sygnałów (sinusoida, trójkąt, sygnał prostokątny),

- sygnał modulujący (LFO, ADSR).
2. przetwarzające sygnał:
 - filtry (górnoprzepustowy, dolnoprzepustowy, pasmowo-przepustowy),
 - efekty (pogłos, echo).
 2. Połączenia między węzłami:
 - modulowanie parametrów syntezy i przetwarzania sygnału.

Odpowiednikiem implementowanego środowiska w świecie rzeczywistym są syntezatory modułowe (przykładowo 2.1), które pozwalają na dowolne łączenie modułów wykonujących operacje DSP. Barwę dźwięku w syntezatorze modyfikuje się na dwa sposoby:

1. Ustawienie stałej wartości danego parametru w węźle DSP,
2. Modulacja wartości danego parametru w węźle DSP za pomocą wartości wyjściowej innego węzła.



Rys. 2.2: Przykładowy układ węzłów DSP w zaimplementowanym środowisku eksperymentowym. Układ wykonuje syntezę subtraktywną z modulowaną wartością częstotliwości granicznej filtra niskoprzepustowego oraz dodaje efekt pogłosu (*reverb*) [10].

Dla przykładowego układu DSP, przedstawionego na rysunku 2.2, skonfigurowane są między innymi parametry:

1. Częstotliwość podstawowa (węzeł BaseFrequency #1),
2. wartość, przez którą mnożona jest częstotliwość podstawowa w węźle HarmonicMultiplier #5,
3. Wartości input_pwm w węzłach SquareOscillator #3 oraz #4,
4. Parametry algorytmu pogłosu w węźle Reverb #8.

Z kolei wartość parametru input_cutoff w węźle LowPassFilter #6 **jest modulowana** przez sygnał wychodzący w węźle ADSR #7, co pozwala na dynamiczne zmiany częstotliwości odcięcia filtra w czasie, wzbogacając barwę generowanego dźwięku.

2.2. Wymagania

W ramach pracy zostały zdefiniowane wymagania dotyczące implementowanego później środowiska eksperymentowego, opisane w niniejszym rozdziale.

2.2.1. Węzły DSP

Pojedynczy węzeł DSP może zostać opisany za pomocą trzech cech:

1. Zbiór sygnałów wejściowych,
2. zbiór sygnałów wyjściowych,

3. wykonywana przez węzeł operacja.

SineOscillator #2
o input_frequency: 0.000
o input_modulation: 0.000
o input_modulation_index: 0.100
output_output ●

Rys. 2.3: Węzeł DSP w zaimplementowanym środowisku eksperymentowym, generujący falę sinusoidalną z możliwością modulacji fazy.



Rys. 2.4: Moduł syntezy *Mutable Instruments Elements*, umożliwiający ręczne ustawianie **oraz** modulację parametrów. Moduł wykonuje syntezę typu *physical modeling* [16].

Przykładowo, przedstawiony na rysunku 2.3 węzeł posiada:

1. sygnały wejściowe:
 - `input_frequency` - częstotliwość generowanej sinusoidy,
 - `input_modulation` - wartość modulacji fazy, według równania 2.1,
 - `input_modulation_index`.
2. Sygnały wyjściowe:
 - `output_output` - wartość generowanego sygnału sinusoidalnego.

Węzeł generuje sygnał sinusoidalny o fazie modulowanej poprzez parametr `input_modulation` z siłą modulacji ustawianą przez parametr `input_modulation_index`, opisane za pomocą równania 2.1 (jest to uproszczenie równania syntezy FM przedstawionego w [28]) oraz listingu 2.1:

$$f(t) = \sin(t * f + m * m_i) \quad (2.1)$$

Listing 2.1: Implementacja węzła SineOscillator.

```
impl DspNode for SineOscillator {
  fn tick(&mut self) {
    let frequency = (self.input_frequency * 1000.0).abs();
    let phase_diff = (2.0 * std::f64::consts::PI * frequency) /
      ↪ SAMPLE_RATE;
    self.output_output =
```

```

        (self.phase + self.input_modulation * self.
         ↪ input_modulation_index * 10.0).sin();
    self.phase += phase_diff;

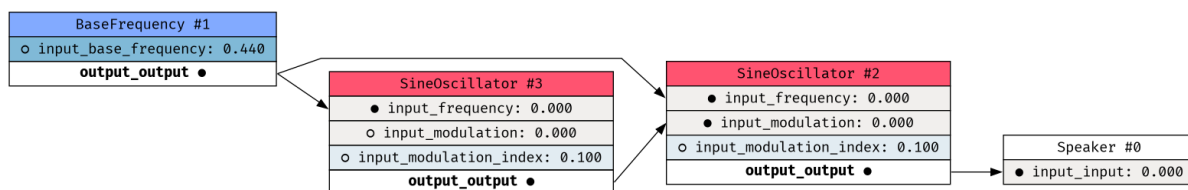
    while self.phase > std::f64::consts::PI * 2.0 {
        self.phase -= std::f64::consts::PI * 2.0
    }
}
}

```

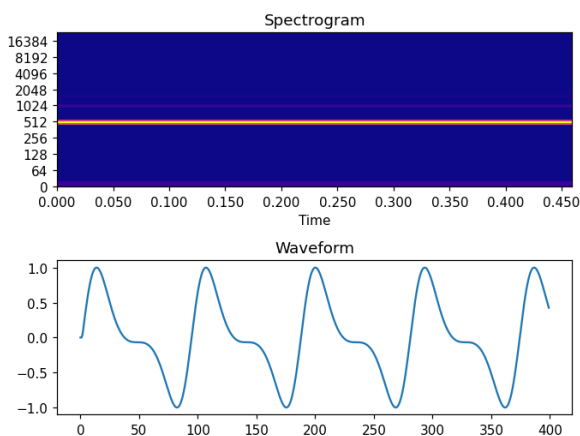
Wymaganie: zaimplementowane w ramach pracy środowisko eksperymentalne musi pozwalać na zdefiniowanie węzłów DSP, które generują lub przetwarzają sygnał. Węzły posiadają sloty wejściowe, z których czytają wartości parametrów sterujących wykonywanymi przez węzły operacjami.

2.2.2. Połączenia między węzłami – modulacja parametrów węzłów

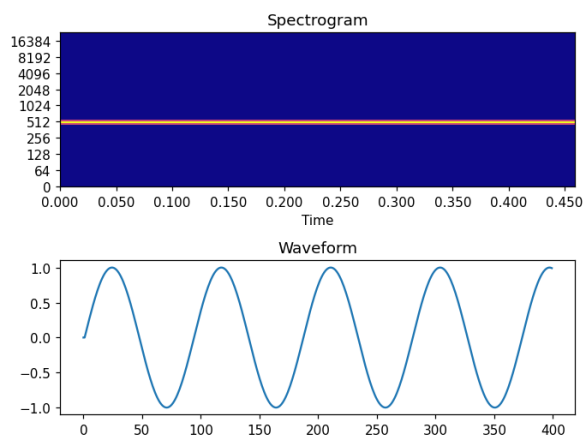
Każdy węzeł DSP w środowisku eksperymentowym posiada zbiór parametrów wejściowych. Poza możliwością ustawienia danego parametru wejściowego na konkretną wartość, możliwa jest też modulacja parametru wejściowego. Na rysunku 2.5 przedstawiony jest przykładowy układ węzłów i modulacji, które pozwalają na uzyskanie syntezy FM.



Rys. 2.5: Przykładowa modulacja parametru `input_modulation` za pomocy sygnału sinusoidalnego, charakterystyczna dla syntezy typu FM [22].



Rys. 2.6: Spektrogram oraz wykres sygnału wygenerowanego za pomocą układu z rysunku 2.5. Widoczne dodatkowe składowe harmoniczne wpływające na barwę dźwięku.



Rys. 2.7: Spektrogram oraz wykres sygnału wygenerowanego przez układ z rysunku 2.5 **po usunięciu** połączenia modulującego fazę oscylatora #2. Widoczna tylko jedna składowa harmoniczna: częstotliwość podstawowa.

Wymaganie: zaimplementowane środowisko pozwala na modulowanie dowolnego parametru wejściowego w węźle za pomocą wartości wyjściowej dowolnego węzła, **w tym modulowa-**

nie wejścia węzła wyjściem tego samego węzła (tzw. *circular patching*, popularny zarówno w syntezie FM jak i w układach analogowych).

2.2.3. Graf przetwarzania sygnałów

Węzły DSP oraz połączenia między nimi istnieją w ramach danego grafu przetwarzania sygnałów, który agreguje wiele węzłów i wiele połączeń. Instancja grafu DSP musi umożliwiać dynamiczną modyfikację grafu, na którą składają się następujące operacje:

1. Dodanie nowego węzła,
2. Dodanie nowego połączenia między węzłami,
3. Usunięcie węzła,
4. Usunięcie połączenia między węzłami,
5. Ustawienie i -tego parametru wejściowego danego węzła na określoną przez użytkownika wartość.

Po utworzeniu grafu, użytkownik musi mieć możliwość „uruchomienia” na grafie procesu syntezy dźwięku, który zwróci użytkownikowi strukturę danych zawierającą wygenerowany sygnał.

Wymaganie: zaimplementowane środowisko pozwala na dynamiczną modyfikację grafu przetwarzania sygnałów oraz na wygenerowanie sygnału z wytworzonego w środowisku grafu.

2.2.4. Automatyzacja pracy ze środowiskiem eksperymentowym za pośrednictwem języka Python

Wymaganie: ze względu na dużą dostępność gotowych algorytmów optymalizacyjnych oraz DSP w języku Python ([24], [30]), zaimplementowane środowisko musi udostępniać interfejs pozwalający na wykonywanie operacji zdefiniowanych w wymaganiach za pośrednictwem języka Python.

2.3. Opis zaimplementowanego środowiska eksperymentowego

W ramach pracy zaimplementowane zostało środowisko pozwalające na dynamiczne budowanie grafów DSP oraz na generowanie sygnałów dźwiękowych za pomocą wytworzonych grafów, według wymagań opisanych w sekcji 2.2. Środowisko zaimplementowano w języku Rust, dzięki czemu proces syntezy sygnałów jest szybszy niż w przypadku implementacji w języku interpretowanym. Zaimplementowana biblioteka udostępnia interfejs zgodny ze standardem *Python Extension Module* [21].

2.3.1. Przykłady użycia

Utworzenie grafu

Zaimplementowane środowisko pozwala na tworzenie grafów przetwarzania sygnałów za pomocą poleceń w języku Python. Listing 2.2 przedstawia proces tworzenia prostego grafu generującego sygnał sinusoidalny.

Listing 2.2: Utworzenie prostego grafu generującego sygnał sinusoidalny.

```
g = DspGraph()
```

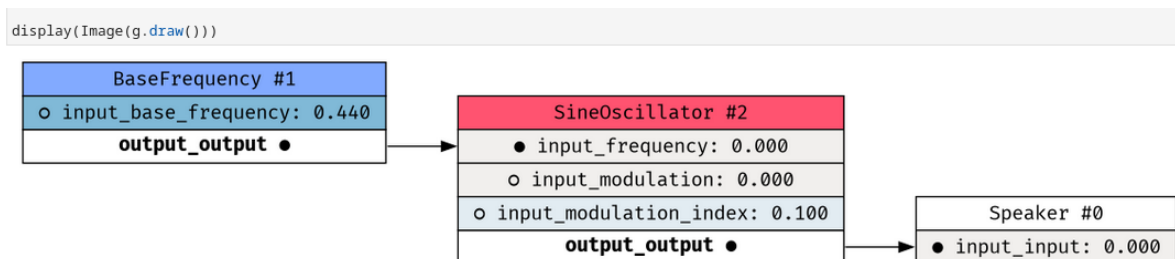
```

carrier = g.add_sine(SineOscillator())
g.patch(
    g.base_frequency_node_id, "output_output",
    carrier, "input_frequency"
)

g.patch(
    carrier, "output_output",
    g.speaker_node_id, "input_input"
)

display(Image(g.draw()))

```



Rys. 2.8: Wynik wykonania kodu przedstawionego w listingu 2.2 w środowisku *Jupyter Notebook*, wizualizacja utworzonego grafu.

Uruchomienie procesu syntezy dźwięku

Jak pokazano na listingu 2.3, środowisko eksperymentalne zaimplementowane w ramach pracy w języku Rust zwraca obiekty typu `ndarray`, wykorzystywane w większości pakietów obliczeniowych wykorzystywanych w języku Python. Umożliwia to wykorzystanie gotowych bibliotek dostępnych w języku Python, aby przeanalizować sygnał lub zoptymalizować parametry syntezy [30] [24].

Listing 2.3: Typ danych zwracanych przez środowisko eksperymentalne.

```

>>> generated_signal = g.play(num_samples=100)
>>> type(generated_signal)
<class 'numpy.ndarray'>

```

2.3.2. Detale techniczne

Połączenia między węzłami w grafie

Ponieważ wymagania zdefiniowane w rozdziale 2.2 zawierają dynamiczne modyfikowanie grafu przetwarzania sygnałów, nie jest możliwe spredefiniowanie mechanizmu wymiany danych między połączonymi węzłami. Podczas implementacji rozważane były następujące architektury:

1. Przejście przez graf przed uruchomieniem syntezy i określenie kolejności wywołania węzłów,
2. Wykorzystanie struktury danych kolejki w każdym połączeniu,
3. Bezpośrednie przepisywanie wartości wyjść z węzłów do modulowanych przez nie wejść po każdej iteracji przetwarzania.

Ostatecznie wybrane zostało podejście 3, ze względu na konieczność spełnienia wymagania 2.2.2, konkretnie możliwości modulowania wejścia danego węzła przez wyjście tego samego węzła, co uniemożliwia wykorzystanie podejścia 1. Jednocześnie podejście 3 jest łatwiejsze do implementacji niż podejście 2. Implementację mechanizmu przesyłu danych między węzłami ułatwiło wykorzystanie makr proceduralnych, opisane w sekcji 2.3.2.

Zastosowanie *procedural macros* do automatycznej generacji akcesorów struktur węzłów

Podczas implementacji grafu DSP zostały wykorzystane makra proceduralne [5], które umożliwiają automatyczne zaimplementowanie metod odczytujących i -te wejście lub wyjście danego węzła. Alternatywnym podejściem byłoby wykorzystanie struktur takich jak słowniki lub mapy, które umożliwiają na inspekcję kluczy w strukturze danych podczas działania programu i dostęp do nich za pomocą indeksu, jednakże takie podejście zmniejsza wydajność programu i nie wykorzystuje wykorzystywanie systemu typów wbudowanego w język, co potencjalnie może być źródłem błędów podczas utrzymywania dużego zbioru węzłów i algorytmów, które wykonują. Wykorzystanie makr proceduralnych pozwala na ograniczenie powtarzalnych implementacji podobnych akcesorów i zachowanie zalet silnego systemu typów języka Rust.

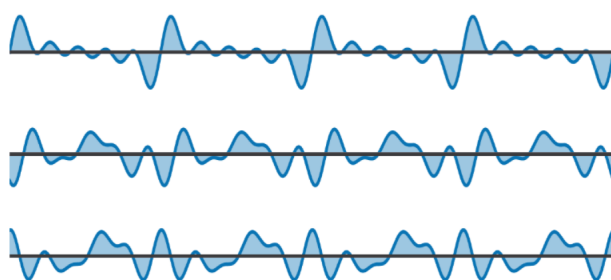
Implementacja natywnego modułu dla języka Python

Aby umożliwić wykorzystanie grafu przetwarzania sygnałów z poziomu języka Python, wykorzystano narzędzie *Maturin* [3], służące do implementowania rozszerzeń zgodnych ze standardem *Python Extension Module* [21] w języku Rust.

Rozdział 3

Funkcja celu – porównanie barwy dźwięku

Aby stopniowo dostosować graf przetwarzania sygnałów zaimplementowany w rozdziale 2 do imitowania zadanej próbki dźwięku, należy wykorzystać funkcję celu, która maleje wraz ze wzrostem podobieństwa barwy dźwięku między próbki zadaną i sygnałem generowanym przez graf.



Autoregressive
Waveform != Perception

Rys. 3.1: Przykład trzech próbek dźwięku, które dla słuchacza brzmią identycznie, mimo znacznych różnic w kształcie fali. Źródło obrazka: [11].

3.1. Porównanie barwy dźwięku w literaturze

Żadna z prac przeanalizowanych podczas przeglądu literatury ([11], [13], [7], [14], [23], [6], [29]) nie wykorzystuje metod porównywania sygnału osadzonych jedynie w dziedzinie czasu, ponieważ nie są one skuteczne do porównywania dźwięków pod względem odczuć psychoakustycznych. Przykład różnych kształtów fali, które z perspektywy słuchacza brzmią jak taki sam dźwięk zademonstrowano na rysunku 3.1.

Ponieważ porównywanie barwy dźwięku instrumentów muzycznych nie należy do popularnych tematów badań, podczas przeglądu literatury wykorzystano również badania dotyczące rozpoznawania głosu, wykorzystujące współczynniki MFCC oraz *dynamic time warping* [29].

3.1.1. Systematyzacja metod z literatury

Metody zaczerpnięte z literatury wykorzystują różne podejścia do funkcji celu. Podejścia te można usystematyzować za pomocą dwóch cech:

1. Rodzaj wykonanej transformacji do dziedziny częstotliwości:
 - transformata Fouriera (w różnych konfiguracjach) [14] [7],
 - MFCC [13] [23] [29].
2. Dalsze przetwarzanie przetransformowanego sygnału w celu ułatwienia optymalizacji:
 - dostosowywanie wagi konkretnych próbek na podstawie metryki określającej siłę sygnału (na przykład *root-mean-square*) [6], aby wzmocnić istotność głośniejszych fragmentów dźwięku,
 - wykorzystanie *dynamic time warping*, aby funkcja celu przyzwalała na niedokładności w odwzorowaniu dokładnej dynamiki zmian w charakterystyce spektralnej [29].

Rozdział 4

Optymalizacja struktury grafu DSP oraz jego parametrów

Rozdział 5

Analiza wyników, możliwe drogi dalszego rozwoju

Literatura

- [1] Eurorack standard - wikipedia article.
- [2] Vcv rack - virtual eurorack studio.
- [3] Maturin - build and publish crates with pyo3, rust-cpython, cffi and uniffi bindings as well as rust binaries as python packages., 2023.
- [4] Pure data - an open source visual programming language for multimedia, 2023.
- [5] The rust reference - procedural macros, 2023.
- [6] B. Bozkurt, K. A. Yüksel. Parallel evolutionary optimization of digital sound synthesis parameters. C. Di Chio, A. Brabazon, G. A. Di Caro, R. Drechsler, M. Farooq, J. Grahl, G. Greenfield, C. Prins, J. Romero, G. Squillero, E. Tarantino, A. G. B. Tettamanzi, N. Urquhart, A. Ş. Uyar, redaktorzy, *Applications of Evolutionary Computation*, strony 194–203, Berlin, Heidelberg, 2011. Springer Berlin Heidelberg.
- [7] F. Caspe, A. McPherson, M. Sandler. Ddx7: Differentiable fm synthesis of musical instrument sounds, 2022.
- [8] R. Challinor. Bespoke synth - a modular daw for mac, windows, and linux., 2023.
- [9] N. Collins. The analysis of generative music programs. *Organised Sound*, 13(3):237–248, 2008.
- [10] J. Dattorro. Effect design 1: Reverberator and other filters. 1997.
- [11] J. Engel, L. H. Hantrakul, C. Gu, A. Roberts. Ddsp: Differentiable digital signal processing. *International Conference on Learning Representations*, 2020.
- [12] J. Engel, C. Resnick, A. Roberts, S. Dieleman, D. Eck, K. Simonyan, M. Norouzi. Neural audio synthesis of musical notes with wavenet autoencoders, 2017.
- [13] D. Faronbi, I. Roman, J. P. Bello. Exploring approaches to multi-task automatic synthesizer programming. *ICASSP 2023 - 2023 IEEE International Conference on Acoustics, Speech and Signal Processing (ICASSP)*, strony 1–5, 2023.
- [14] S. Forsgren, H. Martiros. Riffusion - Stable diffusion for real-time music generation. 2022.
- [15] P. S. Foundation. Korg minilogue xd user manual, 2023.
- [16] N. Hind. *Common Lisp Music (CLM) Tutorials*. wydanie first, 2021. Available for free at <https://ccrma.stanford.edu/software/clm/compmus/clm-tutorials/toc.html>.
- [17] E. Jacobsen, R. Lyons. The sliding dft. *IEEE Signal Processing Magazine*, 20(2):74–80, 2003.
- [18] Y. Ke, D. Hoiem, R. Sukthankar. Computer vision for music identification. *2005 IEEE Computer Society Conference on Computer Vision and Pattern Recognition (CVPR'05)*, wolumen 1, strony 597–604 vol. 1, 2005.

- [19] A. F. Khalifeh, A.-K. Al-Tamimi, K. A. Darabkh. Perceptual evaluation of audio quality under lossy networks. *2017 International Conference on Wireless Communications, Signal Processing and Networking (WiSPNET)*, strony 939–943, 2017.
- [20] K. Kilgour, M. Zuluaga, D. Roblek, M. Sharifi. Fréchet audio distance: A metric for evaluating music enhancement algorithms, 2018.
- [21] KORG. Python documentation - extending python with c or c++, 2019.
- [22] S. Luke. *Computational Music Synthesis*. wydanie first, 2021. Available for free at <http://cs.gmu.edu/~sean/book/synthesis/>.
- [23] M. Macret, P. Pasquier. Automatic design of sound synthesizers as pure data patches using coevolutionary mixed-typed cartesian genetic programming. *Proceedings of the 2014 Annual Conference on Genetic and Evolutionary Computation, GECCO '14*, strona 309–316, New York, NY, USA, 2014. Association for Computing Machinery.
- [24] B. McFee, C. Raffel, D. Liang, D. Ellis, M. Mcvicar, E. Battenberg, O. Nieto. librosa: Audio and music signal analysis in python. strony 18–24, 01 2015.
- [25] R. Rombach, A. Blattmann, D. Lorenz, P. Esser, B. Ommer. High-resolution image synthesis with latent diffusion models, 2021.
- [26] J. O. Smith. *Introduction to Digital Filters with Audio Applications*. W3K Publishing, <http://www.w3k.org/books/> <http://www.w3k.org/books/>, 2007.
- [27] J. O. Smith. Physical signal audio processing. 2010.
- [28] J. O. Smith. *Spectral Audio Signal Processing*. <http://ccrma.stanford.edu/jos/sasp/>, accessed <date>. online book, 2011 edition.
- [29] M. Sood, S. Jain. Speech recognition employing mfcc and dynamic time warping algorithm. P. K. Singh, Z. Polkowski, S. Tanwar, S. K. Pandey, G. Matei, D. Pirvu, redaktorzy, *Innovations in Information and Communication Technologies (IICT-2020)*, strony 235–242, Cham, 2021. Springer International Publishing.
- [30] P. Virtanen, R. Gommers, T. E. Oliphant, M. Haberland, T. Reddy, D. Cournapeau, E. Burovski, P. Peterson, W. Weckesser, J. Bright, S. J. van der Walt, M. Brett, J. Wilson, K. J. Millman, N. Mayorov, A. R. J. Nelson, E. Jones, R. Kern, E. Larson, C. J. Carey, Í. Polat, Y. Feng, E. W. Moore, J. VanderPlas, D. Laxalde, J. Perktold, R. Cimrman, I. Henriksen, E. A. Quintero, C. R. Harris, A. M. Archibald, A. H. Ribeiro, F. Pedregosa, P. van Mulbregt, SciPy 1.0 Contributors. SciPy 1.0: Fundamental Algorithms for Scientific Computing in Python. *Nature Methods*, 17:261–272, 2020.
- [31] L. Zhang, C. Callison-Burch. Language models are drummers: Drum composition with natural language pre-training, 2023.
- [32] F. Zheng, G. Zhang, Z. Song. Comparison of different implementations of mfcc. *Journal of Computer Science and Technology*, 16(6):582–589, Nov 2001.

Dodatek A

Instrukcja wdrożeniowa

Jeśli praca skończyła się wykonaniem jakiegoś oprogramowania, to w dodatku powinna pojawić się instrukcja wdrożeniowa (o tym jak skompilować/zainstalować to oprogramowanie). Przydałoby się również krótkie „*how to*” (jak uruchomić system i coś w nim zrobić – zademonstrowane na jakimś najprostszym przypadku użycia). Można z tego zrobić osobny dodatek.

cargo run i jazda

Dodatek B

Opis załączonej płyty CD/DVD

Tutaj jest miejsce na zamieszczenie opisu zawartości załączonej płyty. Opis ten jest redagowany przed załadowaniem pracy do systemu APD USOS, a więc w chwili, gdy nieznana jest jeszcze nazwa, jaką system ten wygeneruje dla załadowanego pliku. Dlatego też redagując treść tego dodatku dobrze jest stosować ogólniki typu: „Na płycie zamieszczono dokument pdf z niniejszej tekstem pracy” – bez wskazywania nazwy tego pliku.

Dawniej obowiązywała reguła, by nazywać dokumenty według wzorca W04_[nr albumu]_[rok kalendarzowy]_[rodzaj pracy], gdzie rok kalendarzowy odnosił się do roku realizacji kursu „Praca dyplomowa”, a nie roku obrony. Przykładowo wzorzec nazwy dla pracy dyplomowej inżynierskiej w konkretnym przypadku wyglądał tak: W04_123456_2015_praca inżynierska.pdf, Takie nazwy utrwalane były w systemie składania prac dyplomowych. Obecnie działa to już inaczej.